

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних наук

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на тему:

Політична резильєнтність як нова парадигма управління у XXI столітті

Виконала: студентка IV курсу, групи П-41

спеціальності 052 Політологія,

Освітньої програми «Політологія»

Лесюк Галина Дмитрівна

Науковий керівник: Кобець Ю. В.

кандидат політичних наук, доцент

Рецензент: Доцяк І.І.

кандидат політичних наук, доцент

Івано-Франківськ - 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ.....	8
1.1. Резильєнтність у сучасному науковому дискурсі: багатовимірність, критерії оцінювання та перспективи розвитку.....	8
1.2. Еволюція теоретичних підходів до дослідження політичної та соціально-економічної резильєнтності держави в умовах нестабільності..	11
1.3. Резильєнтність як динамічна характеристика держави в умовах сучасних геополітичних процесів	18
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	23
2.1. Політична резильєнтність у системі державного управління: структура, механізми та інституційні чинники	23
2.2. Соціальна резильєнтність держави у контексті глобальних гібридних загроз	29
2.3. Резильєнтність як здатність політичної системи досягати рівноваги в умовах війни та кризових трансформацій	33
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	36
3.1. Резильєнтність соціоекономічної системи України: специфіка формування і реагування.....	36
3.2. Резильєнтність України в умовах Війни за Незалежність та підготовки до післявоєнної відбудови.....	46
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна епоха характеризується зростанням нестабільності, глобальних криз та непередбачуваних викликів, які суттєво впливають на функціонування політичних систем. Війни, гібридні загрози, економічні потрясіння, міграційні процеси, кліматичні катастрофи та інформаційні війни трансформують традиційні уявлення про політичну стабільність, управління та безпеку. У цих умовах постає потреба у переосмисленні підходів до організації політичної влади та взаємодії між державою і суспільством. Саме тому концепція політичної резильєнтності – здатності політичної системи адаптуватися, протистояти кризам і відновлюватися після них – набуває особливого значення як нова парадигма політичного управління у XXI столітті.

Для України ця тема має беззаперечну актуальність у контексті Війни за Незалежність, масштабних реформ та необхідності відновлення державності. Український досвід показує, що традиційні моделі управління часто виявляються неефективними в умовах тривалих криз, тому держава потребує нових механізмів політичної стійкості, заснованих на гнучкості, інклюзивності, підзвітності та довірі між владою і громадянами. Формування політичної резильєнтності в Україні є не лише питанням національної безпеки, а й запорукою сталого розвитку, демократичної легітимності та європейської інтеграції.

Дослідження проблеми посилення національної стійкості (резильєнтності) України набуло особливого значення в умовах тривалого функціонування держави та суспільства за російської збройної агресії та зростання масштабів проблем різного типу й масштабу, які вимагають розв'язання в різні терміни – від невідкладного до післявоєнного. Важливість питання посилення національної стійкості зумовлена перспективою майбутнього масштабного повоєнного відновлення, що вимагатиме значних людських, фінансових, матеріальнотехнічних та інших ресурсів. Нині наявний сильний соціальний

запит на розуміння, передусім, механізмів посилення національної стійкості за наявності комплексу викликів надзвичайної складності, перед яким стоять державні й соціальні інститути України.

Таким чином, дослідження політичної резильєнтності як нової парадигми політичного управління є надзвичайно актуальним для сучасної політичної науки та практики державного управління.

Мета дослідження – визначити сутність і роль політичної резильєнтності як нової парадигми політичного управління у XXI столітті та обґрунтувати її значення для зміцнення стійкості, адаптивності й відновлюваності державних інститутів у сучасних умовах глобальної нестабільності.

Завдання дослідження:

- Розкрити сутність поняття «резильєнтність» у сучасному науковому дискурсі, охарактеризувати її багатовимірність, критерії оцінювання та перспективи розвитку.
- Проаналізувати еволюцію теоретичних підходів до дослідження політичної та соціально-економічної резильєнтності держави в умовах нестабільності.
- Визначити резильєнтність як динамічну характеристику держави в умовах сучасних геополітичних процесів.
- Дослідити політичну резильєнтність у системі державного управління, розкрити її структуру, механізми та інституційні чинники, зокрема роль уряду,
- Розкрити взаємозв'язок між політичною стабільністю, інформаційною безпекою, довірою до влади та соціальною згуртованістю у контексті соціальної
- Проаналізувати здатність політичної системи України досягати рівноваги в умовах війни та кризових трансформацій, визначити чинники інституційної єдності, ефективного лідерства, управлінських рішень і політичної комунікації.

- Дослідити специфіку формування та реагування соціоекономічної системи України на шоки, спричинені війною, у контексті її резильєнтності.
- Оцінити рівень резильєнтності України в умовах збройної агресії росії та визначити основні напрями підготовки до післявоєнної відбудови.
- Обґрунтувати політичну резильєнтність як стратегічний пріоритет відновлення державності та нову парадигму політичного управління у XXI столітті.

Об'єкт дослідження – політична резильєнтність держави як системне явище у процесі функціонування та розвитку політичного управління.

Предмет дослідження – механізм формування політичної резильєнтності держави в умовах сучасних глобальних і національних викликів.

У процесі виконання наукового дослідження використано комплекс взаємопов'язаних методів, що забезпечують всебічне та системне розкриття поставлених завдань. Системний підхід застосовано для вивчення політичної резильєнтності як багатовимірного явища, що поєднує політичні, соціальні, економічні та інституційні аспекти. За допомогою структурно-функціонального методу розглянуто роль політичних інститутів (уряду, парламенту, громадянського суспільства та політичних партій) у забезпеченні стійкості державної системи. Інституційний метод дав змогу дослідити механізми формування політичної резильєнтності через призму функціонування органів влади та їхньої взаємодії. Порівняльний метод використано для зіставлення досвіду різних держав у зміцненні політичної стійкості та адаптації до кризових ситуацій. Метод політичного моделювання сприяв формуванню уявлення про резильєнтність як динамічну характеристику держави та виробленню теоретичної моделі резильєнтного політичного управління. Синергетичний підхід дав можливість розкрити закономірності самоорганізації політичної системи в умовах нестабільності. Історико-логічний метод застосовано для простеження еволюції теоретичних підходів до вивчення феномену резильєнтності. Крім того, метод контент-аналізу використано для дослідження

офіційних документів, стратегій, наукових джерел і публікацій, що відображають сучасний стан політичної резильєнтності України. Сукупність цих методів забезпечила наукову обґрунтованість висновків і дала змогу комплексно розкрити політичну резильєнтність як нову парадигму політичного управління у XXI столітті.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що здійснено комплексне теоретико-методологічне обґрунтування політичної резильєнтності як нової парадигми політичного управління у XXI столітті. У роботі системно розкрито сутність політичної резильєнтності як динамічної характеристики держави, що поєднує стійкість, адаптивність та здатність до відновлення політичних інститутів у кризових умовах. Дослідження формує новий науковий підхід до осмислення політичної резильєнтності як інтегративної категорії сучасної політичної науки, що поєднує адаптивне управління, демократичну легітимність та здатність держави до самовідновлення у мінливих глобальних умовах.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукового розуміння політичної резильєнтності як комплексного феномена сучасної політичної науки та державного управління. У роботі систематизовано основні підходи до трактування поняття «резильєнтність», уточнено його зміст у контексті політичних процесів і запропоновано бачення політичної резильєнтності як нової парадигми управління, що поєднує адаптивність, стабільність і здатність до відновлення державних інститутів. Результати дослідження сприяють розвитку теоретико-методологічних основ аналізу стійкості політичних систем, зокрема в умовах криз, конфліктів та гібридних загроз, а також можуть бути використані для подальших наукових розвідок у сфері політичного управління, безпеки та державотворення.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його висновків і рекомендацій у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, а також у розробленні стратегій національної безпеки, відновлення державності та післявоєнного розвитку України. Запропоновані

положення можуть бути використані для вдосконалення механізмів політичної адаптації, підвищення ефективності державного управління, зміцнення довіри між владою і суспільством. Крім того, результати дослідження можуть слугувати аналітичною базою для освітніх програм і тренінгів з державного управління, політичного лідерства та кризового менеджменту.

Структура роботи. Магістерське дослідження складається з вступу, трьох розділів, підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ

1.1. Резильєнтність у сучасному науковому дискурсі: багатовимірність, критерії оцінювання та перспективи розвитку

Резильєнтність (від англ. *resilience* – стійкість, здатність відновлюватися) у сучасній науці трактується як комплексне поняття, що охоплює психологічний, соціальний, економічний і правовий аспекти. Загалом це здатність людини, установи чи суспільства витримувати негативні впливи, ефективно реагувати на кризи, зберігати ключові функції та швидко відновлюватися після потрясінь [1].

Соціальний аспект резильєнтності пов'язаний із умінням суспільства та окремих спільнот об'єднувати зусилля і використовувати спільні ресурси для подолання труднощів. Це означає збереження почуття єдності, взаємодопомоги та підтримки між людьми навіть у періоди серйозних випробувань – під час природних катастроф, воєнних дій чи масових переміщень населення [2].

Стійкі спільноти не лише здатні подолати кризові ситуації, а й перетворити отриманий досвід на поштовх до зміцнення соціальних зв'язків і розвитку місцевих інституцій. В економічному вимірі резильєнтність означає здатність підприємств, ринків і національної економіки витримувати як глобальні, так і внутрішні потрясіння. Йдеться про спроможність економічних систем зберігати стабільність під час фінансових криз, забезпечувати безперервність ключових процесів і водночас використовувати нові обставини для модернізації та впровадження інновацій. Основу економічної резильєнтності становлять диверсифікація ресурсів, гнучкість бізнес-моделей, ефективне управління ризиками та інвестування в інноваційний розвиток [3].

Досвід провідних світових економік демонструє, що саме високий рівень резильєнтності дозволяє швидко відновлюватися після кризових подій і створює підґрунтя для стабільного розвитку. Правовий вимір резильєнтності стосується

ефективного функціонування правових інститутів та систем у періоди надзвичайних ситуацій і викликів. Його ключовими складовими є дотримання принципу верховенства права, гарантування прав і свобод громадян, а також збереження суспільної довіри до державних органів. Гнучкість правового регулювання та здатність законодавства оперативно реагувати на нові загрози, такі як пандемії, війни чи кібератаки, формують основу інституційної стійкості, що забезпечує безперервність і стабільність функціонування суспільства навіть у кризових умовах [3].

Резильєнтність проявляється на трьох рівнях: індивідуальному (психологічна стійкість людини), інституційному (здатність організацій і органів влади діяти в кризових умовах), та системному (уміння держави зберігати стабільність і відновлюватися після потрясінь).

У сучасному розумінні резильєнтність – це не лише витривалість, а й рушій розвитку, що дозволяє особистостям, інституціям і державам адаптуватися до змін і використовувати кризи як можливість для оновлення. Законодавство у цій сфері виконує роль основи системи стійкості: воно визначає повноваження державних органів, регулює питання національної безпеки, цивільного захисту, довкілля, енергетичної та інформаційної безпеки, а також встановлює обов'язки місцевої влади та підприємств у сфері кризового реагування [4].

Важливу роль у забезпеченні резильєнтності відіграють підзаконні нормативно-правові акти – урядові постанови, накази міністерств і методичні рекомендації, які деталізують положення законів і визначають механізми реалізації заходів безпеки на практиці. У Європейському Союзі принцип резильєнтності поступово став невід'ємною частиною різних політик: від системи цивільного захисту та охорони здоров'я до сфер енергетики, кібербезпеки й захисту критичної інфраструктури [5].

Проектування політики базується на підході «усі ризики» та принципі «цілого уряду/суспільства», що передбачає узгоджену взаємодію державних органів, регіонів, критичних операторів і громадських організацій. Основні

складові: національні системи управління ризиками й стійкістю секторів, транскордонна координація (спільні навчання, взаємодопомога, обмін даними), забезпечення цифрової безпеки та безперервності ключових послуг (енергетика, транспорт, вода, фінанси, охорона здоров'я, держпослуги), функціонування Європейського механізму цивільного захисту та систематичний моніторинг і аудит із зовнішніми оцінками [5].

Фінансування здійснюється через довгострокові фінансові інструменти та спеціальні фонди, де резильєнтність виступає ключовим критерієм планування інвестицій, а також через підтримку досліджень і інновацій, спрямованих на зменшення вразливості систем. Резильєнтність розглядається як комплексна характеристика здатності соціальних, економічних, екологічних і політичних систем протистояти кризам і відновлюватися після них. Визначення чітких критеріїв оцінки є необхідною умовою ефективної політики безпеки та дієвим інструментом для виявлення слабких місць і можливостей адаптації [6].

У наукових дослідженнях виділяють кілька основних критеріїв резильєнтності:

1. Стійкість системи, тобто здатність зберігати ключові функції й структуру навіть за серйозних викликів.
2. Адаптивність, що визначається швидкістю й гнучкістю управлінських рішень у відповідь на нові загрози.
3. Відновлюваність, яка відображає здатність системи повернутися до нормального стану після кризи. Нарешті, важливим є трансформаційний потенціал, що означає розвиток нових моделей функціонування на основі отриманого досвіду.

Ключовим методологічним підходом є типологія резильєнтності, яка дає змогу виокремити різні рівні її прояву. Базова резильєнтність забезпечує мінімальний рівень життєздатності системи під час кризи – безпеку населення, роботу критичної інфраструктури, задоволення основних потреб. Адаптивна резильєнтність відображає здатність не лише протистояти ризикам, а й

перебудовувати управлінські, економічні та соціальні механізми відповідно до змін середовища. Стратегічна резильєнтність ґрунтується на довгостроковому прогнозуванні, формуванні ресурсів і розвитку інститутів, що забезпечують сталий розвиток у майбутньому.

Запропонований підхід поєднує типологічну модель із багатовимірною системою критеріїв – економічних, соціальних, правових, інституційних, екологічних та інформаційних. Такий підхід забезпечує комплексне розуміння резильєнтності як динамічного процесу, що об'єднує стійкість, адаптивність і здатність до інновацій. Його практичне значення полягає у можливості застосування в державному управлінні та стратегічному плануванні політик. Такий підхід формує основу системи управління резильєнтністю, сприяє зміцненню стійкості суспільства до криз і забезпечує стратегічну спрямованість державної політики в умовах невизначеності та глобальних викликів.

1.2. Еволюція теоретичних підходів до дослідження політичної та соціально-економічної резильєнтності держави в умовах нестабільності

Початково сформувавшись у психології, фізиці та екології, концепція резильєнтності швидко набула міждисциплінарного значення. Сьогодні її застосовують і до соціально-економічних систем, де вона трактується як універсальний підхід до забезпечення стійкості. У науковий обіг увійшли поняття «національна резильєнтність», «соціально-економічна резильєнтність» та резильєнтність окремих сфер діяльності. Її практичне значення полягає у здатності посилювати життєздатність систем у складних і непередбачуваних умовах. Розбудова резильєнтності дозволяє ефективніше запобігати та долати кризи, зменшувати наслідки тривалих або неминучих загроз і зберігати основні функції суспільства навіть за екстремальних обставин [7].

Політична резильєнтність держави є однією з ключових категорій сучасних політичних та соціально-економічних досліджень, що відображає здатність

політичної системи адаптуватися до кризових умов, зберігати функціональність та забезпечувати стабільність суспільства в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Для України, яка протягом останніх десятиліть пережила численні соціально-політичні та економічні потрясіння, вивчення політичної резильєнтності набуває особливої актуальності. Теоретичний аналіз цього явища демонструє еволюцію підходів до його розуміння та моделювання.

На ранніх етапах дослідження політичної стійкості української держави акцент робився на класичних концепціях політичної системи та стабільності, запропонованих західними політологами. Основна увага приділялася структурним елементам політичної системи, інституційній спроможності держави та здатності політичних інститутів протистояти зовнішньому тиску. Такий підхід дозволяв оцінити базові механізми підтримки державної влади та функціонування політичних процесів, проте не враховував динамічний характер викликів, що постають у сучасних умовах нестабільності.

З середини 2000-х років українські дослідники почали інтегрувати вітчизняний досвід у ширший контекст теорії політичної резильєнтності, звертаючи увагу на взаємозв'язок між державними інституціями, громадянським суспільством і соціально-економічним середовищем. В цьому контексті політична резильєнтність розглядається не лише як здатність системи протистояти кризам, а й як її спроможність до гнучкого реагування, самовідновлення та адаптації до нових умов. Особливо важливим стає врахування соціальної довіри, участі громадян у політичному житті та рівня ефективності державного управління.

З початком військових дій на сході України та анексії Криму теоретичний дискурс значно ускладнився. В умовах безперервних зовнішніх загроз стало очевидним, що політична резильєнтність держави не може бути обмежена лише формальними інституційними структурами. Українські науковці почали приділяти увагу кризовому управлінню, ролі безпеки та оборони, а також здатності політичної системи забезпечувати консолідацію суспільства. Виник

інтерес до моделей, що враховують комплексний вплив зовнішніх факторів, економічної та інформаційної безпеки, а також психосоціальної стійкості населення як невід'ємної складової політичної стабільності.

Окрему увагу в сучасних дослідженнях приділено міждисциплінарним підходам, що поєднують політологію, соціологію, економіку та психологію. Такі підходи дозволяють оцінювати політичну резильєнтність як багатовимірне явище, що включає інституційну спроможність, ефективність управління, громадянську активність та культурно-ціннісні фактори. У цьому контексті українська держава розглядається як соціальнополітична система, здатна не лише до стабілізації після криз, а й до трансформації та модернізації у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики.

Сучасні теоретичні підходи до вивчення політичної резильєнтності України підкреслюють значення гнучкості, адаптивності та проактивності державних інституцій. Розглядаються такі показники, як здатність до ефективного кризового управління, забезпечення політичної легітимності, підтримка соціальної згуртованості та механізми запобігання радикалізації суспільства. Важливою складовою стає також здатність держави навчатися на власному досвіді, коригувати політику та інституційні структури у відповідь на нові загрози.

Таким чином, еволюція теоретичних підходів до вивчення політичної резильєнтності України демонструє поступовий перехід від оцінки інституційної стабільності до комплексного аналізу системної здатності держави адаптуватися, відновлюватися та забезпечувати розвиток у складних умовах. В умовах сучасної нестабільності, що характеризується зовнішніми загрозами, соціально-економічними кризами та політичними трансформаціями, дослідження політичної резильєнтності стає ключовим для розуміння здатності України забезпечувати стабільність, безпеку та довгостроковий розвиток.

Дослідження економічної резильєнтності, проведені науковою групою під керівництвом Р. Мартіна, базувалися на положеннях кейнсіанської теорії ділових

циклів, що дозволило проаналізувати механізми відновлення економічних систем після кризових спадів і коливань [8].

Дослідники наголошують, що концепцію економічної резильєнтності доцільно використовувати для аналізу та моніторингу реакції економіки на різні типи рецесійних шоків, а також при розробленні рішень щодо посилення її стійкості з метою запобігання майбутнім кризам. Згідно з підходом Світового банку, макроекономічна резильєнтність розглядається як поєднання миттєвої резильєнтності – здатності мінімізувати негайні втрати доходу за наявності певних капітальних збитків, та динамічної резильєнтності – спроможності швидко відновлюватися після потрясінь. Інакше кажучи, це баланс між здатністю системи поглинати шоки й ефективно відновлюватися після них [9].

М. Савченко частково ототожнює поняття «економічна резильєнтність» і «економічна стійкість», розглядаючи останню як узагальнену характеристику здатності економічної системи підтримувати оптимальний рівень ключових показників, необхідних для ефективного функціонування та сталого розвитку. На його думку, саме ця здатність визначає унікальні переваги системи та забезпечує її конкурентоспроможність на ринку [10].

А. Роуз і Е. Краусманн виокремлюють два типи економічної резильєнтності залежно від характеру реакції економічної системи на шок. Статична резильєнтність відображає здатність системи продовжувати функціонування під час кризи, ефективно розподіляючи обмежені ресурси в умовах їх дефіциту. Динамічна резильєнтність характеризує спроможність економіки не лише раціонально використовувати ресурси в момент шоку, а й швидко відновлюватися після спаду, підсилюючи внутрішній потенціал розвитку [11].

Дослідження соціальної резильєнтності з точки зору її впливу на економічний розвиток поки що менш поширені, адже цей концепт переважно розглядається в межах психологічної науки. Зокрема, у працях Дж. Каціоппо, Х. Рейса та А. Заутри соціальна резильєнтність трактується як багаторівнева характеристика, що відображає здатність не лише окремих осіб, а й соціальних

груп різного масштабу відновлюватися після стресових ситуацій через збереження й підтримку позитивних соціальних зв'язків як усередині групи, так і з зовнішнім соціальним оточенням [13].

Соціальна резильєнтність вирізняється здатністю перетворювати труднощі та невдачі на особистісне й колективне зростання, а також на розвиток ефективної взаємодії між людьми. Вона проявляється через зміцнення соціальних зв'язків, формування нових відносин, застосування творчих і нестандартних підходів до розв'язання проблем та подолання кризових ситуацій. Цей феномен підкреслює вміння людини співпрацювати з іншими для досягнення важливих цілей навіть у складних чи несприятливих обставинах. На відміну від індивідуальної резильєнтності, соціальна має багаторівневий характер і поєднує особистісні стратегії взаємодії, міжособистісні ресурси та колективну підтримку [14].

Вчені під керівництвом академіка В. Геєця показують, що соціальна резильєнтність економіки України може бути представлена трисекторною моделлю: зайнятість і трудові ресурси, платоспроможний попит населення та соціальний захист. Стан кожного сектору визначається розвитком людей, якістю життя, ефективністю праці, соціальними гарантіями та умовами в економічному й інституційному середовищі [15].

І. Висоцька розглядає соціальну стійкість як здатність суспільства забезпечувати високий рівень життя для нинішніх і майбутніх поколінь, включаючи здоров'я, освіту, зайнятість, доходи, права людини та самореалізацію. Водночас «стійкість» описує радше стабільний стан системи, тоді як «резильєнтність» відображає її здатність адаптуватися до змін, протистояти кризам і відновлюватися після них [16].

І. Висоцька підкреслює, що соціально стійкий розвиток економіки проявляється у взаємозв'язку економічного і соціального прогресу як єдиного процесу. Соціальна стійкість визначається здатністю суспільства постійно підтримувати стабільний розвиток. Сучасні процеси урбанізації, глобалізації,

економічної експансії та воєнно-політичних конфліктів посилюють вплив на добробут людей, але базова потреба у приналежності та значущих міжособистісних зв'язках стає ще більш актуальною.

Економічну та соціальну резильєнтність слід розглядати як взаємопов'язані явища, адже поведінка індивідів і спільнот одночасно залежить від соціальних процесів і впливає на економіку на різних рівнях – від територіальних громад до країни. У нестабільних умовах система стикається з факторами вразливості, як-от нерівномірний розвиток регіонів, міграція, дисбаланс на ринку праці, руйнування інфраструктури та екологічні загрози. Захисними факторами виступають вигідне географічне положення, доступ до трансрегіональних транспортних шляхів, геополітичні перспективи інтеграції в ЄС і НАТО, діджиталізація та міжнародна підтримка. Переважання захисних факторів над вразливими визначає соціально-економічну резильєнтність системи та її здатність протистояти кризам.

ОЕСР визначає резильєнтність як ключовий орієнтир для соціально-економічних систем і наголошує на необхідності застосування на всіх рівнях влади основних принципів: готовності, чутливості, зв'язності, навчання та інновацій, самоорганізації, різноманітності та надлишковості, інклюзивності, соціальної згуртованості та пороговості [27].

Колектив під керівництвом А. Вардеккера пропонує виділяти принципи соціально-економічної резильєнтності міст у двох групах: ті, що допомагають поглинати збурення (рівновага, рівномірність, буферизація), і ті, що сприяють відновленню (передбачення, готовність, гнучкість). Проте ці принципи є доволі загальними і без конкретної адресності їхнє впровадження у стратегії системи може бути малоефективним [18].

Виходячи з поняття «резильєнтність» та ознак, які ми визначили для резильєнтної системи, доцільно виділити такі принципи забезпечення соціально-економічної стійкості системи в умовах нестабільності:

Предметність – чітке визначення меж системи у просторі та часі, а також конкретних об'єктів і суб'єктів управління та зв'язків між ними.

Ефективність використання ресурсів – у разі шоків чи кризових ситуацій ресурси системи (природні, людські, фінансові, підприємницькі) завжди обмежені. Тому важливо максимально ефективно використовувати наявні ресурси, співвідносячи отриманий результат із витратами на їх створення та підтримку.

Територіальна диверсифікація інструментів і механізмів – оскільки система є неоднорідною, для досягнення резильєнтності потрібно забезпечити збалансований розвиток усіх її елементів і максимально ефективно використовувати внутрішній потенціал.

Об'єктивність – оцінка стану системи та аналіз ключових факторів, що на неї впливають, повинні бути достовірними та неупередженими.

Системність – при забезпеченні резильєнтності необхідно враховувати всі параметри та умови, що її формують, а також взаємозв'язки між ними.

Безперервність – система постійно піддається впливу негативних зовнішніх і внутрішніх чинників, тому її розвиток і зміцнення повинні бути безперервними.

Аналіз наукових досліджень показує, що ознаки резильєнтної соціально-економічної системи залежать від того, наскільки вона взаємодіє із кризовою чи шоковою ситуацією.

У рамках вивчення ознак соціально-економічної резильєнтності системи в умовах нестабільності ми виходили з сутності категорії «резильєнтність», яка визначається як здатність системи адаптуватися, зменшувати втрати, трансформуватися та відновлюватися після впливу різних шоків і викликів завдяки її внутрішнім адаптивним властивостям.

На основі цього виділено такі ключові ознаки соціально-економічної резильєнтності системи:

Гнучкість – здатність протистояти кризам і шокам, уникати їх негативних наслідків.

Адаптивність – здатність системи функціонувати та розвиватися в умовах нестабільності. Із адаптивністю тісно пов'язані такі характеристики, як поглинання втрат, їх пом'якшення та здатність до трансформації. У багатьох випадках вони виступають як складові адаптаційного процесу, що дозволяє системі ефективно функціонувати в несприятливих умовах. Завдяки високій адаптивності негативний вплив несприятливих подій на систему може бути мінімальним або взагалі відсутнім.

Швидке відновлення – здатність системи оперативно відновлюватися після впливу шоків і різного роду викликів, незалежно від їхньої значущості.

1.3. Резильєнтність як динамічна характеристика держави в умовах сучасних геополітичних процесів

Сьогодні світ перебуває на межі нової геополітичної епохи, оскільки швидкість і масштаб змін у світовому порядку створюють принципово нову конфігурацію глобальних відносин. Зокрема, безпрецедентна мілітаризація через російсько-українську війну, загострення конфлікту у Секторі Гази, війну між Іраном та Ізраїлем та загрозу агресії з боку авторитарних держав загострюють проблему здатності держав зберігати свою геополітичну суб'єктність у нових умовах.

У цьому контексті особливо важливим стає наукове дослідження феномену резильєнтності, яка в умовах постійної глобальної турбулентності та воєнної невизначеності є ключовим елементом національної безпеки. Країни з високим рівнем резильєнтності не лише здатні адаптуватися до умов високої напруженості, викликані внутрішніми кризами та зовнішньою дестабілізацією, але й ефективно мобілізувати свої ресурси для подолання системних проблем, відновлення функціонування та розвитку на новий рівень. Це забезпечує їм конкурентні переваги у державотворенні, економічному лідерстві та культурній привабливості.

На нашу думку, резильєнтність має значний евристичний потенціал для застосування у геополітичних дослідженнях та практичній діяльності. Використання резильєнтного підходу дозволяє по-новому оцінювати геополітичний потенціал держави, її силу та позиції у міжнародному середовищі. Адже наявність природних ресурсів, численної армії чи великої кількості промислових підприємств сама по собі не гарантує зниження геополітичної вразливості та здатності до післякризового відновлення й сталого розвитку. Виявляється, що ключову роль відіграють інші механізми – комплекс системних взаємодій об'єктивних і суб'єктивних чинників, які створюють кумулятивний ефект резильєнтності.

Резильєнтність визначається як здатність людини відновлюватися і навіть зміцнюватися після складних життєвих обставин, надзвичайних ситуацій, катастроф та інших серйозних випробувань. При цьому багато західних дослідників не проводять чіткого розмежування між поняттями «резилієнс» і «резильєнтність», пропонуючи розглядати цей феномен у більш широкому та комплексному контексті.

У 2016 році за підтримки RAND Health та RAND Justice, Infrastructure, and Environment відбувся круглий стіл, присвячений практичним аспектам резильєнтності, на якому зібралися близько 80 експертів з різних сфер. Учасники підкреслили важливість міждисциплінарного підходу до вивчення стійкості та необхідність застосування системного підходу, що базується на принципах нелінійності, адаптації та взаємозв'язку структур і функцій у спільнотах.

Особлива увага приділялася впровадженню конкретних структур і моделей, які реалізують політику інтегративної резильєнтності, а також розробці програм лідерства, спрямованих на просування орієнтації на стійкість. У результаті було сформульовано десять практичних рекомендацій, пов'язаних із програмами «Leadership for Better Health» та «Global Ideas for U.S.» одного з найбільших американських інвестиційних фондів RWJF [19].

Отже, проведення подібного заходу свідчить про те, що концепція «політики інтегративної резильєнтності» спрямована на посилення стійкості на рівні держави. Учасники круглого столу визначали резильєнтність як здатність динамічної системи, наприклад спільноти, передбачати виклики та ефективно адаптуватися до них, а також як процес, навичку чи результат успішної адаптації у відповідь на труднощі, травми, загрози або сильний стрес [19].

Важливим є також розуміння резильєнтності спільноти у сфері охорони здоров'я, яке пропонують А.Чандра, Дж.Д.Акоста та інші дослідники. Вони визначають її як постійну здатність громади враховувати власну вразливість та розвивати ресурси, що дозволяють:

запобігати, витримувати та пом'якшувати стрес, спричинений подіями у сфері здоров'я;

відновлюватися після таких подій, повертаючи спільноту до стану самодостатності та принаймні до того ж рівня здоров'я й соціальної функціональності;

використовувати досвід минулих подій для зміцнення здатності протистояти майбутнім інцидентам у сфері здоров'я [20, с. 9].

На нашу думку, трактування резильєнтності, яке пропонують американські дослідники, варто застосовувати для розуміння стійкості держави, адже цей феномен слід розглядати комплексно. Виникає питання: чи доцільно вводити поняття «резильєнтність» для пояснення властивостей і процесів у системах, зокрема державних, у геополітичному контексті?

Справа в тому, що термін «стійкість», який часто вживають як синонім «резильєнтності», не охоплює всі аспекти, важливі для аналізу певних соціально-політичних явищ і процесів. Наприклад, «Новий тлумачний словник української мови» розкриває слово «стійкий» у таких значеннях: здатний твердо стояти або триматися, не падаючи й не коливаючись; довго зберігати свої властивості, не руйнуватися і не псуватися; характеризується стабільністю, постійністю, сталістю; здатний витримувати зовнішній вплив і протидіяти йому;

проявляє наполегливість, твердість і непохитність у поглядах, діях та переконаннях.

Таким чином, «стійкість» більше підкреслює незмінність і витривалість, тоді як резильєнтність дозволяє враховувати адаптаційні та відновлювальні здібності системи [21].

Резильєнтність (resilience / resiliency), за визначенням Кембридзького словника, розуміється як:

здатність людини або системи відновлюватися після труднощів, невдач або негативних подій, повертаючи собі щастя, успіх чи нормальний стан;

здатність матеріалу або речовини відновлювати свою первісну форму після деформацій, таких як згинання, розтягування або тиск [22].

Отже, термін «стійкість» не охоплює всі динамічні аспекти, на відміну від поняття «резильєнтність», яке підкреслює здатність до відновлення, гнучкість, еластичність і пружність, а отже потенційну спроможність до успішного розвитку.

У геополітичному вимірі саме це значення резильєнтності є ключовим для аналізу держави. Геополітика, як наука, орієнтована на майбутнє, і держава, як головний суб'єкт геополітичних процесів, розглядається через призму її динамічних характеристик, здатності задовольняти свої просторові потреби та вирішувати проблеми, що виникають у взаємодії з іншими суб'єктами геополітичних відносин.

При цьому простір у геополітиці не є статичною характеристикою держави або просто сукупністю її територіально-географічних параметрів. Геополітичний простір – це якісний, динамічний і інтегративний феномен, що формується в результаті системно організованих багаторівневих взаємозв'язків. У межах цього простору відбувається складний комплекс взаємодій між геополітичними суб'єктами, передусім державами, щодо розподілу та перерозподілу геополітичних ресурсів, а також зміни форм і масштабів контролю над ними [23].

У результаті соціально-політичного, економіко-технологічного та науково-інформаційного розвитку структура геополітичного простору поступово ускладнюється. Хоча фізикогеографічний рівень залишається базовим, до нього додаються економічний, інформаційно-кібернетичний, ідеологічно-інформаційний, віртуальний, когнітивний та інші рівні. На кожному з них держава прагне освоїти якомога більше ресурсів, створюючи основу свого ресурсного потенціалу для життєздатності та подальшого розвитку.

Водночас обсяг геополітичного потенціалу, який держава може накопичити, залежить від її здатності контролювати геополітичний простір у всій його різноманітності. Серед ключових сценаріїв виділяють два: поперше, розширення сфери контролю – експансія; по-друге, звуження сфери контролю – контракція. У будь-якому випадку державі доводиться долати системну напруженість. При моделі геополітичної експансії напруженість виникає під впливом зовнішніх (екзогенних) чинників, а при геополітичній контракції – через внутрішні (ендогенні) фактори.

Геополітичний простір відзначається високою динамікою дій держав як головних суб'єктів. У процесі експансії чи контракції одні держави прагнуть досягти максимуму геополітичної суб'єктності, інші ж опиняються у стані маргіналізації. Саме ця асиметрія взаємодій підкреслює значення резильєнтності, яка визначається ресурсним потенціалом держави і є складовою її геополітичної сили. Геополітична сила відображає здатність держави конкурувати та розширювати свій вплив на різних рівнях простору. Відтак резильєнтність держави виступає ключовим показником її геополітичної суб'єктності.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ ДЕРЖАВИ

2.1. Політична резильєнтність у системі державного управління: структура, механізми та інституційні чинники

Для України питання стійкості можна розглядати як новий етап у процесі державотворення. Основою для посилення стійкості та створення національної системи стійкості є низка нормативно-правових документів: Стратегія національної безпеки України (2020 р.) [24], Стратегія воєнної безпеки України (2021 р.) [25], Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) [26], Концепція забезпечення національної системи стійкості (2021 р.) [27], Стратегія інформаційної безпеки (2021 р.) [28], а також Стратегія забезпечення державної безпеки (2022 р.) [29].

Стійкість, як важлива концепція у міжнародних об'єднавчих та державотворчих процесах, знайшла своє відображення в європейському дискурсі державотворення. Зокрема, термін «стійкість» застосовувався щодо розвитку європейських інтеграційних процесів у «Європейському звіті про сталий розвиток 2009» [30].

У результаті все більше політичних суб'єктів почали звертати увагу на стійкість та планувати заходи для її зміцнення. Так, у 2013 р. були затверджені Висновки Ради ЄС щодо підходу до стійкості [31].

Дискусії щодо поняття «стійкість» у політичному аналізі значно активізувалися після початку гібридної війни росії проти України у 2014 році. Зміни у сфері безпеки, викликані цим конфліктом, стали стимулом для НАТО та ЄС узгоджувати підходи до зміцнення стійкості та шукати спільні механізми протидії гібридним загрозам [32, с. 14].

Європейські дослідники вивчають потенціал стійкості як наднаціонального інструменту управління в рамках Європейського Союзу. Стійкість має важливе

значення з трьох причин. По-перше, вона виступає не лише характеристикою системи, але й способом мислення та процесом, властивим локальному рівню, який не можна створити зовні. По-друге, як аналітичний інструмент управління, стійкість ставить під сумнів традиційні вертикальні моделі глобального керівництва і зміщує акцент на регіональні структури та індивідуальний рівень, роблячи управління більш чутливим до потреб суспільства. По-третє, стійкість неможливо повністю зрозуміти без дослідження того, де і як вона виникає, тобто без аналізу «локального домену порядку», де онтологічна незахищеність і прагнення до безпечного та якісного життя стимулюють формування більш адаптивних систем управління [33].

Повномасштабна агресія РФ проти України з 24 лютого 2022 р. спричинила суттєві зміни у європейській та міжнародній безпеці. Для ЄС це зумовило необхідність створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних швидко реагувати на нові загрози та забезпечувати стійкість як у самому Союзі, так і на його східних та південних кордонах.

Національна система стійкості передбачає здатність держави забезпечувати стабільну роботу ключових інституцій та критичної інфраструктури, підтримувати кібербезпеку та безперебійне функціонування інформаційних систем, гарантувати оборону та правопорядок, ефективно діяти у сфері охорони здоров'я та цивільного захисту під час надзвичайних ситуацій, реагувати на масові переміщення людей, протидіяти інформаційним впливам, а також зберігати фінансовоекономічну стійкість [27].

Питання створення національної системи стійкості та вдосконалення роботи органів, що забезпечують державну безпеку, зокрема з урахуванням досвіду країн-членів ЄС та НАТО, висвітлюються у Стратегії забезпечення державної безпеки (2022 р.) [29, ст. 25].

У липні 2022 р. було створено Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України, одне з головних завдань якої полягає у налагодженні взаємодії національної системи

захисту критичної інфраструктури з міжнародними системами, передусім європейськими та євроатлантичними [34].

Війна за Незалежність України продемонструвала, що для забезпечення ключових національних інтересів і безпеки України вирішальним є розвиток стійкості, яка базується на здатності протистояти загрозам, адаптуватися та відновлюватися. В умовах воєнного стану в Україні фактично перевірені всі складові національної стійкості, яка розглядається як сукупність цілеспрямованих дій, методів і механізмів взаємодії органів влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інститутів громадянського суспільства [27].

На рівні держави та суспільства усвідомлюють важливість стійкості для забезпечення національної безпеки та просування євроінтеграції. Післявоєнне відновлення політичної системи є ключовим етапом відновлення країни, адже війна суттєво змінює її функціонування, потребуючи ефективного управління для стабілізації, відновлення інститутів влади та підтримки демократичних процесів.

У сучасній політичній науці особлива увага приділяється трансформації політичних систем у надзвичайних умовах, зокрема під час військової агресії. Політична система, як сукупність інститутів, норм і процесів, зазнає змін у структурі та функціях органів влади. Війна, будучи одним із найбільш екстремальних зовнішніх впливів, змушує державу адаптуватися до нових умов та впливає на організацію політичної системи.

Адаптація політичних інститутів у війні проявляється через зміну їхніх функцій, перерозподіл влади, введення надзвичайних заходів, обмеження прав і свобод громадян та централізацію управління для підтримки стабільності. Трансформація політичної системи під час війни пов'язана з еволюцією сутності державної влади: якщо в мирний час інститути зосереджені на стабільності, економічному розвитку та захисті прав громадян, то в умовах агресії зростає

роль виконавчої влади, урядів і військових структур для мобілізації ресурсів і управління кризою [35].

Важливим аспектом трансформації політичної системи є зміна юридичних та інституційних норм, що регулюють функціонування держави. Введення воєнного або надзвичайного стану передбачає тимчасові зміни конституційних норм, зокрема щодо прав і свобод громадян, що може порушувати баланс між державою та суспільством і потребує адаптації контрольних інститутів. Історичний досвід свідчить, що реакція політичних систем на військову агресію залежить від форми правління, рівня демократичності інститутів та зовнішньополітичного контексту: авторитарні режими зазвичай проводять централізовані зміни, тоді як у демократичних суспільствах трансформація супроводжується дискусіями про права людини та контроль за владою [36].

У період військової агресії ключову роль у управлінні відіграють як цивільні, так і військові лідери, а рішення часто приймаються в межах командних і військових структур. На місцевому рівні з'являються нові форми самоорганізації та громадського самоврядування. Військові конфлікти також впливають на зовнішньополітичну орієнтацію держави, її міжнародні зв'язки та статус, а зовнішня допомога може змінювати внутрішні політичні процеси.

Агресія суттєво впливає на всі аспекти політичної системи: державні інститути змушені швидко адаптуватися до критичних умов, зберігаючи суверенітет, управлінську стабільність і соціальний порядок. Інститути, що у мирний час регулюють внутрішні та зовнішні процеси, під час війни змінюють свої функції, орієнтуючись на безпеку, мобілізацію ресурсів і стабільність управління [35].

Однією з перших змін у політичних інститутах під час війни є перерозподіл влади між гілками державного управління. Зазвичай посилюється виконавча влада, уряд та військові органи отримують розширені повноваження, що дозволяє оперативно реагувати на загрози без погодження з парламентом. Така концентрація влади необхідна для швидких рішень, але може послаблювати

демократичні механізми та контрольні інститути. Водночас роль парламенту змінюється: замість тривалих обговорень ухвалюються швидкі тимчасові закони для мобілізації ресурсів, регулювання економіки та забезпечення правового поля під час воєнного стану [37].

Особливе значення під час війни має мобілізаційний апарат держави, який охоплює національні ресурси, економіку, людські ресурси та оборонну промисловість. Крім того, політичне управління адаптується до нових міжнародних умов: держава може змінювати зовнішньополітичні орієнтири, шукати нові альянси або реагувати на санкції та міжнародні вимоги. Війна стимулює зовнішню політику, орієнтовану на безпеку, що впливає на функціонування політичної системи загалом [38].

В умовах війни часто активізується громадянське суспільство: з'являються нові соціальні рухи, організації та ініціативи, які впливають на політичну систему та залучають громадян до прийняття рішень на місцевому рівні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Адаптація політичних інститутів в умовах військової агресії

Інститут	Адаптаційні зміни під час військової агресії
Виконавча влада	Розширення повноважень уряду, запровадження надзвичайних заходів та тимчасових механізмів для оперативної мобілізації ресурсів.
Законодавча влада	Скорочення звичайних процедур парламенту, прийняття термінових законів без детального обговорення.
Судова система	Обмеження незалежності судів, створення спеціалізованих органів, зокрема військових трибуналів.
Громадянське суспільство	Посилення активності нових громадських рухів, організацій та ініціатив, вплив на місцеве самоврядування та політичні процеси.
Зовнішня політика	Перегляд стратегічних орієнтирів, формування нових міжнародних альянсів та адаптація до санкцій і міжнародного тиску.

Джерело: укладено автором на основі [37], [38].

Під час військової агресії політичні інститути змушені швидко адаптуватися через перерозподіл влади, зміну функцій органів управління та вирішення нових соціальних і економічних проблем. Ці зміни можуть бути тимчасовими або мати довготривалі наслідки для політичної системи.

Війна впливає на суспільну свідомість і політичний дискурс, змінюючи пріоритети та цінності на національному та індивідуальному рівнях. Трансформації торкаються не лише державних інститутів, а й відносин між громадянами, державою та зовнішнім світом. Політичний дискурс, що включає мовні, культурні, економічні та соціальні елементи, змінюється під впливом кризових факторів. Особливо зазнає змін національна ідентичність та колективна пам'ять: війна може як стимулювати патріотичне єднання, так і створювати кризу старих політичних наративів, що не відповідають новим реаліям.

Постає необхідність у новому політичному дискурсі, який об'єднає громадян, визначить спільні цілі та дасть відповіді на питання про національну ідентичність, роль країни у світі та її майбутнє після війни [37].

Зміна політичного дискурсу під час агресії пов'язана з легітимізацією розширених повноважень уряду. Політичні лідери забезпечують стабільність через національну єдність, мобілізацію ресурсів і контроль інформації, що супроводжується концентрацією влади та посиленням пропаганди для підтримки бойового духу та обґрунтування урядових рішень.

Водночас змінюється і зовнішньополітичний курс: країна переглядає міжнародні пріоритети, зміцнює альянси або адаптує політику до нових геополітичних умов. Ці трансформації відображаються у політичному дискурсі та суспільних наративах, пов'язаних із національними інтересами та безпекою [36].

Війна також впливає на суспільні групи та їх взаємодію з державою. Під час агресії посилюється співпраця між державними структурами та громадянським суспільством через активізацію волонтерства та соціальних ініціатив, що

підтримують військових, переселенців та постраждалих. Це сприяє формуванню нових соціальних наративів, які зміцнюють солідарність і єдність у суспільстві.

2.2. Соціальна резильєнтність держави у контексті глобальних гібридних загроз

Соціальна резильєнтність, або стресостійкість, є важливою складовою концепції резильєнтності. Вона характеризує здатність суспільства, спільноти чи системи ефективно протистояти загрозам та адаптуватися до них, зберігаючи при цьому свої основні структури і перетворюючись у спосіб, який підвищує шанси на виживання та розвиток у майбутньому [39].

Коли йдеться про соціальну резильєнтність держави, мається на увазі її здатність ефективно виконувати ключові соціальні функції, зокрема забезпечувати населення соціальним захистом, охороною здоров'я, освітою та професійною підготовкою, сприяти зайнятості, гарантувати пенсійне та інші види соціального страхування, а також підтримувати екологічну та епідеміологічну безпеку. Соціальна резильєнтність держави є фундаментом стресостійкості суспільства – його здатності протистояти потрясінням, спричиненим катастрофами, надзвичайними ситуаціями чи кризами, і відновлюватися так, щоб спільнота швидко поверталася до нормального функціонування та продовжувала рух уперед у напрямку розвитку [40, с. 2].

У сучасних умовах високої глобальної нестабільності та частих масштабних криз, які роблять держави та суспільства соціально вразливими й економічно та інституційно нестійкими, соціальна резильєнтність стала одним із пріоритетних питань на порядку денному Глобального соціального саміту – «Другого всесвітнього саміту соціального розвитку», скликаного Генеральною Асамблеєю ООН у листопаді 2025 року. Оскільки ООН розглядає соціальний розвиток як фундамент для досягнення Цілей сталого розвитку, цей Саміт має на меті поновити зобов'язання щодо Копенгагенської декларації соціального розвитку

та виконання відповідної Програми дій 1995 року. Особлива увага приділяється вирішенню трьох ключових завдань – боротьбі з бідністю, безробіттям та соціальним відторгненням, а також іншим проблемам, зокрема соціальній нерівності, обмеженому доступу до ринку праці та житла, а також до систем освіти, охорони здоров'я та соціального захисту [41, с. 20–25, 41–49].

Сьогодні одним із ключових факторів соціальної резильєнтності держав є ефективність їхньої політики у відповідь на глобальні гібридні ризики та загрози. Це пояснюється тим, що сучасний світ функціонує в умовах глобального конфлікту в новій гібридній системі «мир–війна», яка стала сучасною формою трансформації світового порядку. У цій системі результати гібридних воєн безпосередньо залежать від цивілізаційного, економічного та інформаційно-цифрового потенціалу держав [42, с. 23–36].

Триваюча повномасштабна російсько-українська війна слугує наочним прикладом сучасної гібридної війни. На зустрічі лідерів Всесвітнього економічного форуму у жовтні 2024 року було відзначено, що чотири фактори – геополітична фрагментація, технологічні трансформації, екологічна переоцінка та посилена поляризація суспільств – формують «світ, який сьогодні є складнішим і менш передбачуваним, ніж будь-коли раніше». У таких умовах ключовим завданням стає стабілізація розвитку на тлі зростаючих глобальних ризиків, до яких найближчим часом відносяться дезінформація, зокрема створена штучним інтелектом, екстремальні кліматичні явища, загострена соціальна поляризація, кіберзагрози, міждержавні збройні конфлікти та дефіцит економічних можливостей [43].

Глобальні ризики, взаємодіючи між собою, набувають гібридного характеру і часто виникають як наслідок так званих гібридних загроз. За експертним визначенням, це дії, здійснювані державними або недержавними акторами, спрямовані на підрив основ або завдання суттєвої шкоди супротивнику шляхом комбінування відкритих і прихованих військових та цивільних засобів [44].

Враховуючи воєнні виклики та завдання повоєнної відбудови й безпеки України, необхідно формувати національну державну політику, орієнтовану на найкращий світовий досвід у побудові систем реагування на сучасні гібридні загрози. Для України, як країни-кандидата на вступ до ЄС, особливо корисними стануть практики Європейського центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats), створеного у 2017 році. Зокрема, це стосується розробки Гібридної інструментальної панелі (Hybrid Toolbox), яка поєднує традиційні та інноваційні інструменти для скоординованої відповіді ЄС на гібридні кампанії супротивників, що значно підвищує його спроможність виявляти, аналізувати та ефективно реагувати на різноманітні гібридні загрози [45, с. 284–292].

Інституційним підґрунтям для цього стало впровадження у 2022 році ініціативи ЄС «Стратегічний компас для безпеки та оборони», що передбачає: швидке реагування в кризах, захист населення від гібридних загроз, інвестиції в оборонні технології та співпрацю з партнерами для досягнення оборонно-безпекових цілей. Важливим елементом політики ЄС є комплексний екосистемний підхід до посилення національної, зокрема соціальної, резильєнтності. Для цього використовується аналітична модель CORE, яка контролює потенційні зони уразливості та каскадні ефекти гібридних загроз, враховуючи сім основ демократичної системи, три сфери дій (урядування, громадянське суспільство, економіка) та три рівні аналізу загроз (локальний, національний, міжнародний) [46, с. 31–47].

Адаптація такої моделі до післявоєнних умов і завдань соціоекономічного розвитку України є доцільною, оскільки зростає потреба посилення її соціальної резильєнтності в умовах глобальної гібридної системи «мир–війна». У цьому контексті розробники національної політики повинні враховувати рекомендації Департаменту з економічних і соціальних питань ООН щодо необхідності оцінки та передбачення наслідків повторюваних каскадних криз. Ці кризи найбільше впливають на соціально вразливі верстви населення, проявляючись у зростанні

крайньої бідності, погіршенні продовольчої безпеки, збільшенні нерівності доходів і добробуту, розширенні гендерних розривів та обмеженні доступу малозабезпечених громадян до охорони здоров'я й освіти [47, с. 55].

Політична стабільність, інформаційна безпека, довіра до влади та соціальна згуртованість тісно взаємопов'язані й формують фундамент ефективного функціонування держави та суспільства. Вони створюють умови, у яких громадяни відчують себе захищеними, впевненими у майбутньому та готовими активно брати участь у суспільному житті. Аналіз цих факторів у комплексі дозволяє краще зрозуміти вплив політичних і соціальних процесів на якість життя та стійкість суспільства перед сучасними викликами.

Політична стабільність є однією з ключових передумов розвитку держави. Вона гарантує передбачуваність дій влади, чіткі правила для інституцій і громадян та сприятливе середовище для економічного зростання й соціального прогресу. У стабільному політичному кліматі люди можуть планувати своє життя, розвивати бізнес і брати участь у соціальних та громадських ініціативах. Навпаки, нестабільність породжує невизначеність, підвищує ризик конфліктів і знижує ефективність державних інституцій, що ослаблює соціальну довіру та згуртованість і зменшує готовність громадян до співпраці та колективних дій.

Інформаційна безпека є невід'ємною складовою політичної стабільності. У сучасному цифровому середовищі держава і суспільство стикаються з новими ризиками – дезінформацією, кібератаками, маніпуляцією громадською думкою. Недостатній захист інформаційного простору підриває довіру до офіційних джерел і послаблює політичну стабільність, тоді як надійна інформаційна безпека сприяє прозорості влади, зменшує вплив загроз і допомагає громадянам ухвалювати обґрунтовані рішення.

Довіра до влади є ключовою для політичної стабільності та інформаційної безпеки. Коли громадяни впевнені в компетентності та прозорості урядових інституцій, вони активніше підтримують політичні рішення, дотримуються законів і беруть участь у суспільному житті. Втрата довіри спричиняє апатію,

скепсис і протестні настрої, що послаблює державу та соціальну згуртованість. Довіра формується через стабільні політичні практики, відкритий обмін інформацією та ефективну реакцію на суспільні виклики.

Соціальна згуртованість виникає як результат взаємодії політичної стабільності, інформаційної безпеки та довіри до влади. Високий рівень цих факторів сприяє формуванню спільних цінностей, почуття належності та готовності до колективної відповідальності. Таке суспільство швидше реагує на кризи, ефективно протистоїть загрозам і підтримує вразливі групи населення. Навпаки, нестабільність, дезінформація та низька довіра провокують поляризацію, ізоляцію і конфлікти, що загрожують цілісності держави.

Отже, політична стабільність, інформаційна безпека, довіра до влади та соціальна згуртованість утворюють взаємопов'язаний комплекс, від якого залежить сила держави й суспільства. Баланс між цими чинниками є ключовим для стійкого розвитку, зміцнення державності та підвищення якості життя громадян.

2.3. Резильєнтність як здатність політичної системи досягати рівноваги в умовах війни та кризових трансформацій

Попри понад тридцятирічний досвід політичного розвитку, формування політичної системи України триває. Накопичуються нові елементи, необхідні для підвищення ефективності політичних процесів. Сьогодні українська політична система потребує подальшої модернізації та вдосконалення, тобто продовження свого розвитку [48, с. 37].

Війна в Україні, що триває понад два роки, суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема на політичні процеси. Воєнний стан породжує глибокі структурні зміни в різних галузях, сприяючи трансформації політичної системи, економіки та соціальної комунікації. Політична система є складною та цілісною структурою, елементи якої взаємодіють для забезпечення стабільного

функціонування суспільства та реалізації політичних функцій відповідно до основних принципів права [49, с. 13;50].

В умовах воєнного стану посилюється роль держави у всіх сферах життя суспільства. Уряд отримує додаткові повноваження для забезпечення обороноздатності, підтримки економіки та надання соціальної допомоги, що підвищує значення виконавчої влади та дозволяє приймати рішення без попереднього погодження з парламентом, зокрема щодо бюджету, податків та мит.

Війна також впливає на політичну культуру українців, стимулюючи зростання патріотизму, національної єдності та громадянської активності. Люди активніше долучаються до політичного життя та очікують від влади справедливих і ефективних рішень. Крім того, війна сприяє зміні суспільних цінностей, підвищуючи значущість мужності, відваги, співчуття та взаємодопомоги [51].

Війна за Незалежність України тривалий час впливатиме на суспільство, спричиняючи суттєві зміни у всіх його сферах та формуючи нове, більш стійке й відповідальне суспільство. Спостерігається посилення ролі військових та інших ключових осіб у секторі безпеки, що зумовлює зміщення акценту від мирного управління до стратегічних завдань безпеки та оборони. Це сприяє трансформації владних інституцій, роблячи управління кризовими ситуаціями більш гнучким і ефективним [52].

Війна суттєво впливає на соціокультурну сферу, що відображається й на політичній системі суспільства. Конфлікт змінює структуру сім'ї через втрати, переміщення та соціальний стрес. Таким чином, воєнний стан є важливим чинником трансформації політичної системи та її елементів.

На сучасному етапі та в повоєнний період може виникнути потреба переглянути концепцію демократії та роль громадян у публічному управлінні. Структурні зміни вимагають комплексного підходу, який враховує політичні, економічні та соціокультурні аспекти, що дозволяє розробляти ефективні

стратегії адаптації та відновлення суспільства. Важливим чинником розвитку політичної системи після війни стане посилення ролі патріотизму та національних цінностей, що зумовить підвищені вимоги до політичних лідерів щодо захисту національних інтересів.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування

Теорії резильєнтності зазвичай описують короткі, хоча й сильні, природні чи техногенні шоки. Україна зіткнулась із іншим типом загрози – цілеспрямованими, регулярними ударами противника протягом уже понад двох з половиною років, спрямованими на знищення державності, економіки й цивільної інфраструктури та примусове виселення населення. Ці удари не слабшають і мають невизначену тривалість, тож прогнозувати масштаби руйнувань важко. У такій ситуації пріоритетом має стати резильєнтність – здатність передбачати удари, протистояти їм, адаптуватися і відновлюватися якомога швидше. Якщо не забезпечити оперативне відновлення життєвих функцій суспільства, немає змоги думати про сталість і майбутні покоління — без відновлення не буде ані вільної України, ані її наступних поколінь. Після перемоги пріоритети розвитку, ймовірно, зсунуться до сталості [53].

Безперечно, не кожна система володіє усіма переліченими здібностями одночасно або в рівній мірі. Проте саме їх наявність визначає рівень її резильєнтності. У ситуації посилення шоків, що насамперед пов'язані з економічними й екологічними кризами, виникає потреба одночасно протистояти загрозам, відновлювати критично важливі об'єкти інфраструктури, забезпечувати стабільне функціонування економіки та підтримувати прийнятний рівень якості життя населення. Для цього потрібні значні ресурси. Навіть при наявності міжнародної допомоги фінансові, економічні, енергетичні й, особливо, людські ресурси України опиняються на межі виснаження. Резильєнтні суспільства здатні ефективно використовувати наявні навички, інструменти та політичну волю, отримують підтримку від громадськості і таким

чином можуть зменшувати негативні наслідки змін для окремих людей, спільнот, економіки та довкілля. Крім того, вони здатні перетворювати виклики на можливості, які сприяють розвитку громад, держав і планети в цілому [54].

Воєнна природа шоку та цілеспрямовані дії агресора, спрямовані на максимальне руйнування життєвої і економічної спроможності населення й держави, підкреслюють критичну роль енергетичного сектору. Його здатність працювати у стабільному режимі, адаптуватися до постійних змін, протистояти загрозам та швидко відновлюватися після них стає ключовою для стійкості країни. Кризові явища в енергетиці часто зумовлені її високою вразливістю, відсутністю ефективних «запобіжників» та наявними структурними проблемами, що підсилюють чутливість до негативних впливів. Порушення енергозабезпечення споживачів потребує комплексних заходів для відновлення штатного режиму.

Реакція системи на потрясіння визначається її властивостями, ресурсною базою (наявною та потенційною) і доступними інструментами управління. Масштаб системи суттєво впливає на доступні ресурси, інструменти та рівень резильєнтності. Основні просторові рівні стійкості охоплюють глобальний, національний та локальний. Локальний рівень, у свою чергу, можна деталізувати відповідно до адміністративного устрою: область і територіальні громади – на одному рівні, сільські та міські поселення – на іншому. З огляду на специфіку великих міст, їх резильєнтність доцільно оцінювати окремо та моделювати з урахуванням багатфакторності.

Принцип формування локальної резильєнтності загалом не відрізняється від підходів на інших рівнях: її рівень визначають наявні ресурси, стан критичної інфраструктури, ефективність управління, права та функції органів влади, а також їх здатність розпоряджатися ресурсами і забезпечувати життєдіяльність населення. При цьому усі складові економічної системи взаємопов'язані та орієнтовані на стійкість до викликів і загроз. Під час війни часто саме нижчі рівні (територіальні та суспільні) беруть на себе відповідальність за ухвалення рішень

і їх реалізацію на практиці. В українському контексті це підтверджує досвід територіальної оборони на початковому етапі війни, організація життєдіяльності в прифронтових поселеннях та евакуація населення – усі ці процеси забезпечувалися локальними інституціями та лідерами. Дослідження також показують, що стійкість громад під час збройного захисту, окупації та відновлення тісно пов'язана з якістю децентралізації та ефективністю місцевого лідерства до початку вторгнення [55].

Концепція резильєнтності виступає методологічною основою для визначення інституційних механізмів повоєнного відновлення та розвитку стійкої економіки України. Водночас критичною є трансформація управлінської моделі – перехід від моносуб'єктного, ієрархічного та жорстко централізованого підходу до поліцентричного управління. Це передбачає впровадження різних форм суб'єктності, зокрема: співпрацю міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій із державними інституціями; координацію між різними країнами задля спільного досягнення цілей розвитку; взаємодію окремих регіонів або громад через органи місцевої влади, включно з обміном досвідом і ресурсами між регіонами різних держав; залучення структур громадянського суспільства до процесів управління та місцевого самоврядування; а також розвиток публічно-приватного партнерства.

Такі відносини базуються на принципах партнерства, чіткого розмежування прав і обов'язків, дотримання санкцій у разі порушень, прагнення до максимального виграшу всіх учасників та створенні державою необхідного правового середовища [56].

Повномасштабна агресія РФ спричинила низку принципово нових і потужних шоків різного характеру: економічних, енергетичних, природноресурсних, соціально-психологічних та демографічних. Ефективне реагування на них є ключовою умовою не лише для досягнення воєнних результатів, а й для подальшого повоєнного відновлення. Важливою складовою цього процесу є здатність системи прогнозувати шоки, швидко відновлюватися

після потрясінь і адаптуватися до нових реалій – постійних обстрілів, руйнування житла, відсутності електроенергії, екологічних катастроф, мобілізації та обмеженого транспортного сполучення з іншими країнами.

Унікальна сила та характер воєнних шоків вимагають застосування нових підходів і інструментів для їх передбачення, оцінки та реагування. Це включає визначення ключових аспектів формування і реалізації резильєнтності (природно-ресурсний, економічний, демографічний та соціально-психологічний), з урахуванням їх взаємозв'язку та різної швидкості трансформації. Оцінка фактичного стану системи під час дії шоку, зважаючи на обмеженість доступної інформації у воєнний період, базується на моделях та аналізі великих даних, тоді як прогнозування й визначення траєкторій розвитку здійснюється через систематичний моніторинг і моделювання сценаріїв.

Ключову роль у формуванні та підтримці соціально-економічної резильєнтності під час війни відіграють ресурси домогосподарств і їх поведінка, а також активність у рамках різних інституцій, включно з неформальними. Приклади такої ефективності – територіальна оборона, підтримка життєдіяльності громад, організація евакуації та масштабний волонтерський рух із багатьма функціями.

Масові переміщення населення та економічних об'єктів для захисту від воєнних шоків можуть породжувати потенційні конфлікти між громадами, які приймають переселенців, та тими, що відновлюють свій потенціал майже з нуля. Найбільш дієвим способом мінімізації таких ризиків є локальне поліцентричне управління з координацією на територіальному та функціональному рівнях.

Особливості воєнного періоду, зокрема специфічні шоки війни, обумовлюють потребу у динамічному управлінні, орієнтованому на резильєнтність, яке передбачає загрози та забезпечує максимально швидке відновлення траєкторії розвитку системи.

3.2. Резильєнтність України в умовах Війни за Незалежність України та підготовки до післявоєнної відбудови

У наукових колах України відзначають, що поняття «стійкість» і «резильєнтність» мають різні семантичні відтінки. Зокрема, за словами Н. Лепської, термін «стійкість» не передає повноти динамічних характеристик системи, тоді як «резильєнтність» підкреслює її здатність до відновлення, адаптації, гнучкості та пружності, що, у свою чергу, визначає потенціал успішного розвитку [57, с. 156].

Аналіз, проведений дослідницею, показує, що між поняттями «стійкість» і «резильєнтність» існують семантичні відмінності, що відкриває дискусію щодо доцільності їх взаємозамінного використання. Водночас у більшості українських наукових праць ці терміни часто трактуються як тотожні. Так, поняття «національна стійкість» спочатку асоціювалося переважно з військовим потенціалом держави [58], проте згодом його застосування набуло ширшого значення. Сьогодні під національною стійкістю розуміють насамперед здатність країни ефективно протидіяти викликам та кризам у різних сферах, впроваджуючи зміни й адаптуючись, без порушення ключових цінностей та функціонування основних інститутів [59].

Стойкість часто асоціюють із процесом адаптації до змін або викликів, які виникають під впливом зовнішніх загроз [60, с. 505]. У контексті досліджень збройних конфліктів, воєнних дій та миробудівництва вона розглядається як «здатність окремих людей або спільнот протистояти насильницьким конфліктам або пристосовуватися до них з метою підтримання більш тривалого миру» [61, с. 289]. У ширшому значенні стійкість визначають як «можливість соціальних інститутів сприймати потрясіння та невдачі і ефективно адаптуватися до них» [62, с. 29].

Коли рівень стійкості держави, суспільства та громадян високий, вони здатні протидіяти загрозам будь-якого походження, адаптуватися до різких і

непередбачуваних змін у навколишньому середовищі, забезпечувати безперебійне функціонування до, під час і після кризи та швидко відновлюватися до бажаного стану рівноваги. Основними критеріями оцінки стійкості можна вважати масштаби втрат, тривалість відновлення та інші подібні показники.

Як зазначають дослідники [63], національна стійкість може зазнавати серйозних випробувань під час гострих або затяжних загроз, особливо якщо не було здійснено превентивних заходів. Водночас різні кризові періоди історії виступають своєрідним «тестом» для перевірки рівня стійкості на всіх рівнях – від державного до індивідуального.

У цьому сенсі доцільним є розгляд стійкості як властивості складної системи [64, с. 1087]. Протягом останнього десятиліття термін «стійкість», який раніше був переважно трендовим у громадсько-політичному дискурсі, почав конкретизуватися через механізми та інструменти реалізації. У сучасних умовах глобальних викликів підвищення стійкості перестає бути лише риторичною концепцією і стає важливим елементом політичної стратегії.

В останні роки дедалі більше держав впроваджують комплексні національні стратегії стійкості, що охоплюють протидію диверсіям, кібератакам, впливу з боку неоавторитарних держав та запобігання зовнішньому втручання у вибори. Ці стратегії постійно змінюють свій зміст: зокрема, до них уже включено питання, пов'язані з використанням штучного інтелекту, його ризиками та потенційними можливостями. Основна ідея таких документів у демократичних країнах полягає у зміцненні національної стійкості до загроз як у фізичній, так і в цифровій сфері, як всередині держави, так і за її межами. Прикладом цього є британська стратегія національної стійкості [65].

Окрім загальнонаціональних стратегій, розробляються також програми підвищення стійкості у конкретних сферах, зокрема щодо критичної інфраструктури з урахуванням змін у геополітичному середовищі та адаптації до кліматичних викликів. Для України особливо актуальною є теза про те, що «досвід війни може змінити відносну важливість компонентів національної

стійкості» [66, с. 834]. Під час протистояння російській агресії поняття «стійкість» стало символом України та її громадян у міжнародних демократичних спільнотах: стійкість держави, державних інститутів, місцевих громад, волонтерського руху, окремих професійних груп (рятувальників, медиків, залізничників, енергетиків, аграріїв тощо). Водночас війна показала, що проблеми зі стійкістю існують у багатьох її вимірах і їх кількість та складність зростають з кожним роком конфлікту.

Реакцією на виклики повномасштабної війни стала конкретизація заходів, що відобразилася у затвердженому Плані реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року [67].

Хоча пріоритетні напрямки забезпечення національної системи стійкості України вже визначені, їхня кількість і складність зростають в умовах воєнного часу. Серед головних пріоритетів наразі виділяють кібербезпеку; стабільне функціонування електронних комунікаційних мереж; захист критичної інфраструктури; безпеку даних у хмарних середовищах; відновлення деокупованих територій; протидію дезінформації; підготовку фахівців, відповідальних за захист критично важливих об'єктів; а також розширення доступу до послуг підтримки психічного здоров'я.

Ключовими завданнями для України є підвищення спроможності державних органів ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики для національної безпеки; підготовка органів державної влади, місцевого самоврядування та бізнес-суб'єктів до ефективного реагування на кризові ситуації, запобігання ризикам та мінімізація їхніх наслідків; розвиток потенціалу державних органів для забезпечення стабільного функціонування до, під час і після кризових подій [67].

Повномасштабне вторгнення Росії висунуло на перший план питання міцності українського суспільства, масштабів волонтерського руху та ефективності роботи державних інституцій [69, с. 81], а також органів місцевого самоврядування. Здатність України функціонувати в умовах масштабної

зовнішньої збройної агресії стала результатом стійкості на всіх рівнях – державному, недержавному та міжнародному. Ця стійкість формувалася завдяки активній місцевій самоорганізації, розвитку територіальної оборони та координації суспільних ініціатив.

Спротив українців проти повномасштабної агресії Росії створив нове уявлення про українську стійкість на міжнародній арені. Дослідники відзначають, що до цього моменту таке сприйняття було відсутнє, а оцінка стійкості України після анексії Криму та початку збройного конфлікту у 2014 році була досить критичною [70].

Що стосується стійкості на індивідуальному рівні під час війни, соціологічні дослідження [71] показують, що українцям передусім допомагає зберігати стійкість віра у власних військових, а також підтримка сім'ї та близьких. Значно меншою мірою на це впливають довіра до державних інститутів чи міжнародної допомоги.

Функціонування України в умовах збройної агресії ставить перед державою ширший спектр завдань для забезпечення національної стійкості, ніж це характерно для країн, що не перебувають у зоні бойових дій. Складність підтримання необхідного рівня стійкості зумовлюється одночасним виникненням численних проблем воєнного часу, таких як евакуація населення з районів бойових дій; порушення або руйнування транспортної інфраструктури; відновлення критичних об'єктів; організація освітнього процесу в умовах обстрілів та енергетичних дефіцитів; демографічні та трудові зміни; екологічні збитки; реабілітація постраждалих від війни; здійснення соціальних виплат при обмеженому бюджеті тощо.

Отже, стратегія зміцнення національної стійкості України прагне врахувати й збалансувати різнопланові завдання. У контексті війни ефективне підвищення стійкості вимагає системного підходу, політичної волі на державному рівні, консолідації суспільства, нульової толерантності до корупції та інших ключових компонентів. Необхідно враховувати взаємозалежність усіх складових стійкості

— кліматичної, екологічної, соціальної, економічної, інфраструктурної, демографічної та ринку праці. У таких умовах будь-який аспект життєдіяльності держави та суспільства може в будь-який момент піддаватися серйозним випробуванням.

Таким чином, завдання посилення національної стійкості набуває особливої пріоритетності. Для України це питання має екзистенційне значення. Національна стійкість стосується не лише державних структур, а й бізнесу, неурядового сектору, ветеранської спільноти, внутрішньо переміщених осіб, вимушених мігрантів, людей, які втратили житло, та кожного громадянина, враховуючи масштаб і одночасність завдань, а також характер безпекових викликів. Війна продемонструвала необхідність впровадження нових підходів до її зміцнення.

Зокрема, реагування на енергетичний терор держави-агресора передбачає комплекс заходів: матеріально-технічну готовність усувати наслідки атак різними видами озброєння, наявність резервних схем відновлення енергопостачання, імпорту електроенергії з інших країн, розвиток «зеленої» генерації, встановлення резервних генераторів тощо. Показником рівня стійкості є здатність оперативно пом'якшувати або усувати проблеми, мінімізуючи їх деструктивний вплив. Такі надзвичайні ситуації постійно виступають своєрідним стрес-тестом для оцінки якості стійкості.

Зауважимо, що серед міжнародних партнерів України триває дискусія щодо оптимального часу для початку відбудови країни – чи слід розпочинати її негайно, чи після завершення бойових дій [72].

Значна частина проєктів в Україні може не реалізуватися через завершення війни та подальшого відновлення після обстрілів, відбудови окупованих регіонів, підтримки енергетичного сектору, а також розвитку фінансової та психологічної реабілітації. Список проблем можна продовжувати довго. Зміцнення відносин зі стратегічними партнерами є надзвичайно важливим для уникнення небезпеки ізоляції, адже це критично не тільки для внутрішніх справ,

але й для підтримки зовнішньої оборони країни. Тому йдеться не лише про внутрішні потреби, а й про збереження національної стійкості на міжнародній арені.

Україна та країни-партнери зіткнулися з низкою викликів під час організації глобальних мирних ініціатив, зокрема щодо залучення Росії до їх реалізації або принаймні нейтралізації її впливу. Наприклад, під час проведення першого Глобального саміту миру (15-16 червня 2024 року), який відбувся за ініціативою швейцарського керівництва та за участю представників Києва, метою було розробити основи для майбутнього проведення повноцінного Глобального саміту миру, особливо в контексті держав Глобального Півдня. На етапі підготовки форуму було запрошено значно менше учасників (92 країни та вісім організацій), ніж планувалося спочатку - 160 запрошень.

Швейцарія, виступаючи організатором саміту, заздалегідь зіткнулася з кібератаками та дезінформаційними кампаніями. Були вимушено запроваджені обмеження щодо використання повітряного простору, що призвело до значної кількості військових навчань для забезпечення безпеки. Подібні випробування перевіряють на міцність як дипломатичний апарат України, так і спроможність інших держав та міжнародних структур протидіяти деструктивним діям та тиску.

Стабільність України зміцниться, якщо їй вдасться об'єднати найбільшу кількість країн навколо ключових засад, таких як недопустимість порушення миру, повага до визнаних кордонів, дотримання міжнародного права щодо права сили, важливість глобального порядку, заснованого на правилах. Ініціативи на зразок першого Глобального саміту мають стратегічне значення для зміцнення можливостей країни впливати на кількість держав, які підтримують ці принципи, критично важливі для досягнення миру та підвищення безпеки. Парадоксально, що об'єднання держав навколо ідеї миру нині є настільки складним завданням. Пояснення полягає в тому, що держави нині по-різному інтерпретують такі базові концепції, як демократія, права людини, безпека та інші.

Протягом усієї повномасштабної агресії Україна активно намагається залучити міжнародних партнерів у численних форматах (наприклад, «Фастів+»), докладає максимальних зусиль для захисту повітряного простору. Найсуттєвіший акцент Україна робить на своєчасності прийняття ефективних рішень, швидкості консолідації рішучості партнерів України, політичної волі керівництва демократичних країн. Приміром, це стосується зняття обмежень щодо застосування певних типів озброєння. Отже, більшість обговорень щодо посилення стійкості України зараз і в майбутньому стосуються політичної волі, послідовності та рішучості партнерів України, а також актуальної позиції українських дипломатів.

На стійкість України виключно негативно впливають сценарії «заморожування» конфлікту з росією. Проте Україна докладає всіх можливих зусиль для запобігання такому розвитку подій, шукає шляхи до альтернативних варіантів української «формули миру» (китайського, бразильського). Водночас стійкість України посилюється через підписання з багатьма країнами двосторонніх угод про партнерство у сфері безпеки. Ці домовленості є гарантією надання Україні широкої військової, економічної та гуманітарної допомоги як зараз, під час війни, так і в наступному майбутньому часовому періоді [72, с. 6].

Незважаючи на попередні досягнення у боротьбі з корупцією та протидії корупційним діям, тривалі масштабні корупційні схеми вже призвели до репутаційних втрат для України на міжнародній арені. Зокрема, під час обговорення питання посилення стійкості України завжди згадується допомога з боку зовнішніх донорів, що надається за умови, що щоденні зовнішні грошові потоки можуть відновити застарілі механізми корупції, які здавалося, що вдалося подолати та створити нові [73].

До завершення війни невирішена проблема корупції може перетворитися на потужний деструктивний фактор, який послаблюватиме стійкість України. Партнери України усвідомлюють це і створюють відповідні механізми для запобігання зловживанням. Наприклад, ЄС сформував спеціальний орган

(Ukraine Facility Audit Board) для нагляду за фінансуванням в рамках Ukraine Facility (бюджет становить 50 мільярдів євро), призначений для запобігання шахрайству, корупції, конфліктам інтересів та іншим порушенням [74].

Коли обговорюється питання посилення стійкості України, то в контексті тривалої російської агресії насамперед мається на увазі оборона, засоби протиповітряної оборони, функціонування енергетичної сфери тощо. Існує значна кількість напрямків, які потребують неабиякої уваги через масштаби протидії зовнішній агресії, проте в умовах післявоєнного відновлення вони можуть бути застосовані в різноманітних сферах.

У XXI столітті світ стикається з безпрецедентними викликами, які вимагають від держав нових підходів до організації політичного життя, забезпечення безпеки та стійкості суспільних інститутів. Війни, гібридні загрози, глобальні кризи, інформаційні атаки та трансформації міжнародного порядку висувають на перший план поняття політичної резильєнтності – здатності політичної системи зберігати стабільність, функціональність і легітимність у кризових умовах, адаптуючись до змін і відновлюючись після потрясінь.

Політична резильєнтність – це не лише здатність витримувати зовнішній чи внутрішній тиск, а насамперед, спроможність держави та суспільства відновлюватися, трансформуватися й розвиватися на основі засвоєних уроків. Вона передбачає взаємодію трьох ключових компонентів: інституційної спроможності держави, соціальної єдності та довіри громадян до влади. Ці елементи формують фундамент політичної системи, здатної не лише виживати, а й зміцнюватися під впливом кризових викликів.

У сучасному світі політична резильєнтність розглядається як стратегічний пріоритет відновлення державності. Для України це поняття набуло особливого значення після 2014 року, коли війна, тимчасова окупація територій та внутрішні трансформації поставили під сумнів не лише політичну стабільність, а й саму ідентичність держави. Український досвід довів, що політична стійкість не

зводиться до сили інститутів чи армії – вона ґрунтується на єдності суспільства, зрілості громадянського сектору та здатності до самоорганізації. Саме ці чинники стали основою відродження української державності, її міжнародного авторитету та нової хвилі політичної модернізації.

Нова парадигма політичного управління у XXI столітті передбачає відхід від жорстких, централізованих моделей влади до системи адаптивного, гнучкого та інклюзивного управління. Влада має не лише управляти процесами, а й координувати взаємодію між державними інституціями, громадянами, бізнесом і міжнародними партнерами. Політична резильєнтність у цьому контексті стає не метою, а процесом — постійним удосконаленням механізмів прийняття рішень, посиленням підзвітності влади, підвищенням участі громадян у формуванні політики.

Особливе значення у новій парадигмі набуває комунікаційний аспект. В умовах інформаційних війн і маніпуляцій довіра стає стратегічним ресурсом. Прозорість влади, ефективна взаємодія з медіа, здатність оперативно реагувати на суспільні запити формують політичну культуру відповідальності, яка є передумовою резильєнтності. Кризостійке управління неможливе без відкритого діалогу, суспільного консенсусу та гнучких механізмів прийняття рішень, що враховують динаміку сучасного світу.

У глобальному контексті політична резильєнтність стає складовою нової архітектури безпеки. Міжнародні організації дедалі більше розглядають її як інструмент запобігання конфліктам і підвищення ефективності державного управління. Країни, що володіють високим рівнем резильєнтності, здатні протистояти не лише воєнним чи економічним кризам, а й політичній дестабілізації, внутрішнім розколам, інформаційним маніпуляціям.

Таким чином, політична резильєнтність у XXI столітті перетворюється на ключову категорію державного управління. Вона визначає не лише рівень готовності держави до викликів, а й якість її політичної культури, ефективність інститутів і здатність суспільства до самоорганізації. Український досвід

підтверджує, що справжня стійкість народжується з єдності, взаємної довіри та спільного усвідомлення мети – збереження і відновлення державності. Саме тому формування політичної резильєнтності має стати стратегічним пріоритетом національної політики, орієнтованої на розвиток, модернізацію та стійке майбутнє.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було досягнуто поставлену мету та виконано всі визначені завдання, що дало змогу комплексно розкрити сутність політичної резильєнтності як нової парадигми політичного управління, визначити її теоретичні засади, структурні особливості та практичне значення для державотворчих процесів у сучасному світі, зокрема в Україні.

По-перше, у сучасному науковому дискурсі резильєнтність розглядається як багатовимірне явище, що поєднує політичний, соціальний, економічний, культурний та комунікативний виміри. Вона означає здатність системи не лише витримувати вплив кризових чинників, а й адаптуватися до нових умов, зберігаючи функціональну цілісність і перспективу розвитку. До основних критеріїв оцінювання резильєнтності належать інституційна спроможність, соціальна згуртованість, рівень довіри до влади, стабільність політичної системи, здатність до самоорганізації та стратегічного планування. Перспективи розвитку концепції пов'язані з інтеграцією підходів політичної науки, соціології, економіки та безпекознавства для вироблення цілісного бачення стійкості держави.

По-друге, еволюція теоретичних підходів до дослідження резильєнтності засвідчує перехід від розуміння її як властивості соціальних систем до трактування як процесу, що постійно відтворюється через взаємодію інститутів, суспільства й лідерства. Політична резильєнтність формується на перетині інституційного, поведінкового та ціннісного підходів, а соціально-економічна резильєнтність держави визначається її здатністю забезпечувати стабільність економічних процесів і соціальну справедливість у кризових ситуаціях.

По-третє, резильєнтність держави розглядається як її динамічна характеристика, що проявляється у гнучкості політичних інститутів, ефективності управлінських рішень, спроможності до інновацій і мобілізації ресурсів під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів. В умовах сучасних

геополітичних процесів резильєнтність визначає конкурентоспроможність держав, їхню здатність підтримувати суверенітет, безпеку та легітимність у мінливому міжнародному середовищі.

По-четверте, у системі державного управління політична резильєнтність ґрунтується на взаємодії уряду, парламенту, політичних партій і громадянського суспільства. Вона передбачає ефективне лідерство, горизонтальні комунікації, інституційну узгодженість і суспільну довіру як основу стійкості політичного режиму. Ключову роль відіграють не лише формальні механізми влади, а й неформальні практики – солідарність, відповідальність, відкритість і спільна участь у прийнятті рішень.

По-п'яте, встановлено тісний взаємозв'язок між політичною стабільністю, інформаційною безпекою, довірою до влади та соціальною згуртованістю. У сучасних умовах гібридних загроз інформаційна стійкість стає складовою соціальної резильєнтності, оскільки сприяє протидії дезінформації, маніпуляціям і політичній поляризації. Соціальна єдність, заснована на цінностях демократії, солідарності та патріотизму, є фундаментом стійкого політичного розвитку.

По-шосте, аналіз здатності української політичної системи досягати рівноваги у воєнних умовах засвідчив високий рівень адаптивності державних інститутів. Єдність політичного керівництва, ефективна координація між владою і суспільством, стратегічне управління в умовах невизначеності та потужна громадянська мобілізація стали ключовими чинниками української політичної резильєнтності.

По-сьоме, соціоекономічна резильєнтність України проявилася у здатності економічної системи функціонувати під час масштабних руйнувань, забезпечуючи життєдіяльність населення та фінансову стабільність. Водночас дослідження показало потребу у поглибленні структурних реформ, децентралізації управління, розвитку людського капіталу та залученні міжнародної допомоги як чинників економічної стійкості.

По-восьме, резильєнтність України в умовах збройної агресії Росії стала важливим чинником збереження державності. Визначено, що післявоєнна відбудова потребує системного підходу, заснованого на принципах резильєнтного управління: стратегічного прогнозування, інтеграції громадянського суспільства у процес ухвалення рішень, підзвітності влади та ефективного міжнародного партнерства.

По-дев'яте, політична резильєнтність визначена як стратегічний пріоритет відновлення державності та основа нової парадигми політичного управління у XXI столітті. Вона формує нову логіку управлінських процесів, орієнтовану не лише на підтримання стабільності, а й на постійну адаптацію, навчання та оновлення політичних інститутів. Резильєнтна держава – це держава, здатна передбачати, запобігати та долати кризи, зберігаючи довіру громадян і легітимність влади.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що політична резильєнтність – це ключова категорія сучасного державного управління, яка визначає ефективність функціонування політичних систем у добу глобальної невизначеності. Її формування є необхідною умовою стійкого розвитку, збереження суверенітету та підвищення спроможності держави до відновлення після криз. Український досвід демонструє, що політична резильєнтність може стати не лише механізмом виживання, а й основою побудови модерної, демократичної та сильнішої держави майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. American Psychological Association. The Road to Resilience. Washington: APA, 2014. URL: <https://www.apa.org/monitor/oct02/pp> (дата звернення: 10.04.2026).
2. United Nations. Resilience and Sustainable Development: Challenges for International Cooperation. UN Policy Brief, 2021. URL: <https://desapublications.un.org/policy-briefs/year/2021> (дата звернення: 11.04.2026).
3. European Commission. A Strategic Approach to Resilience in the EU's External Action. Brussels: EU, 2017. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/27711_en (дата звернення: 10.04.2026).
4. Про Національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. №2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-VIII> (дата звернення: 26.03.2026).
5. European Commission. EU Resilience Strategy. 2022. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/resilience_en (дата звернення: 10.04.2026).
6. Folke C. Resilience: The Emergence of a Perspective for Social–Ecological Systems Analyses. *Global Environmental Change*. 2006. Vol. 16 (3). P. 253–267. URL: 10.1016/j.gloenvcha.2006.04.002 (дата звернення: 10.04.2026).
7. Новікова О., Остафійчук Я. Забезпечення збалансованого соціально-трудового розвитку України: виклики та можливості. *Економіка промисловості*. 2023. № 2 (102). URL: <https://www.evd-journal.org/download/2025/4/18-Novikova.pdf> (дата звернення: 20.04.2026).
8. Martin R., Sunley P., Gardiner B., Tyler P. How Regions React to Recessions: Resilience and the Role of Economic Structure. *Regional Studies*. 2016. Vol. 50, № 4. P. 561–585. URL: 10.1080/00343404.2015.1136410 (дата звернення: 20.04.2026).
9. Ivaniuk U. Conceptualization of the "resilience of the socio-economic system" in modern scientific discourse. *Entwicklung des wissenschaftlichen Denkens*:

Wirtschaft, Management und Marketing, Pädagogik, Psychologie, Philologie, Jurisprudenz, Geographie. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 13. Teil 3. 2022. S. 8–16. URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=30882.pdf> (дата звернення: 22.04.2026).

10. Савченко М. Розвиток категоріального базису «економічна стійкість». *Галицький економічний вісник*. 2019. Т. 57, № 2. С. 5–17.

11. Rose A., Krausmann E. An economic framework for the development of a resilience index for business recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2013. Vol. 5. P. 73–83. URL: 10.1016/j.ijdr.2013.08.003 (дата звернення: 22.04.2026).

12. Cacioppo J., Reis H., Zautra A. Social resilience: The value of social fitness with an application to the military. *American Psychologist*. 2011. Vol. 66, № 1. P. 43–51. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21219047/> дата звернення: 24.04.2026).

13. Лукомська С. Соціальна резильєнтність особистості в контексті подолання життєвих криз. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/69c68ff6-4106-4810-9838-dd87dbdf0c25/content> (дата звернення: 22.04.2026).

14. Heyets V., Burlay T., Blyzniuk V. Social resilience of the national economy through the prism of the experience of the European Union and Ukraine. *Економічна теорія*. 2023. №3. Р. 5–43. URL: 10.15407/etet2023.03.005 (дата звернення: 24.04.2026).

15. Висоцька І. Поняття та сутність категорії "соціально-економічна стійкість національної економіки". *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2013. Вип. 1. С. 13–20.

16. MacLeman H., Malik Miller A., Marty L. Resilience systems analysis: Learning and recommendations report. Paris: OECD Publishing, 2017. 88 p. URL: <https://www.alnap.org/help-library/resilience-systems-analysis-learning-and-recommendations-report> (дата звернення: 01.05.2026).

17. Wardekker A., Wildschut D., Stemberger S., Sluijs J. Screening regional management options for their impact on climate resilience: An approach and case study in the Venen-Vechtstreek wetlands in the Netherlands. SpringerPlus. 2016. Vol. 5. 750. URL: 10.1186/s40064-016-2408-x (дата звернення: 01.05.2026).

18. Acosta J., Chandra A., Madrigano J. An agenda to advance integrative resilience research and practice: key themes from a Resilience Roundtable. RAND Corp., Santa Monica, CA, 2017. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5644771/> (дата звернення: 04.05.2026).

19. Chandra A., Acosta J. D., Howard S. et al. Building Community Resilience to Disasters: A Way Forward to Enhance National Health Security. Santa Monica, CA : RAND Corporation, 2010. 78 p. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2011/RAND_TR915.pdf (дата звернення: 01.05.2026).

20. Стійкий. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Т. 3. Київ: Аконті, 2003. 434 с.

21. Resilience. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/resilience> (дата звернення: 01.05.2026).

22. Лепська Н. В. Проблема концептуалізації простору в сучасному суспільно-політичному науковому дискурсі. *Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр.* 2017. № 126. С. 461–466.

23. Стратегія забезпечення державної безпеки: введено в дію Указом Президента України від 16 лют. 2022 р. № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення: 01.05.2026).

24. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона»: Указ Президента України від 25 берез. 2021 р. №121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 04.05.2026).

25. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України : введено в дію Указом Президента України від 26 серп. 2021 р. № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 04.05.2026).

26. Концепція забезпечення національної системи стійкості : затверджена Указом Президента України від 27 верес. 2021 р. № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення: 04.05.2026).

27. Стратегія інформаційної безпеки : затверджена Указом Президента України від 28 груд. 2021 р. №685/2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5203.html> (дата звернення: 04.05.2026).

28. Sustainable development in the European Union – 2009 monitoring report on the EU sustainable development strategy. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-78-09-865> (дата звернення: 04.05.2026).

29. Council Conclusions on EU Approach to Resilience. 2013. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/137319.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

30. Місюра А. О., Паливода В. О. Концептуальні підходи НАТО та ЄС до забезпечення стійкості держави і суспільства у сфері національної безпеки: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-04/NATO-ES-stiykist-59383.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).

31. Korosteleva E. A., Flockhart T. Resilience in EU and international institutions: Redefining local ownership in a new global governance agenda. *Contemporary Security Policy*. 2020. Vol. 41, № 2. P. 153–175. URL: 10.1080/13523260.2020.1723973 (дата звернення: 04.05.2026).

32. Про Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України : Положення, затверджено

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2022 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.05.2026).

33. Conceptualizing community resilience and the social dimensions of risk to overcome barriers to disaster risk reduction and sustainable development. Angelo Jonas Imperiale, Frank Vanclay First published: 27 February 2021. URL: <https://doi.org/10.1002/sd.2182> (дата звернення: 04.05.2026).

34. Дейлі Г. Е. Сталий розвиток: визначення, принципи, політики. Науковий вісник. 2005. № 15.6. С. 27–39.

35. Аналітичний звіт «Соціальна стійкість територіальних громад в умовах воєнного часу: спроможність до відновлення та розбудови». URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/90540/1/Kostenko_2022_2.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

36. Устименко В. The social dimension of resilience: national approaches and EU policy (a comparative legal study). *Demography and Social Economy*, 2024. №58(4). С. 79-94. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.079> (дата звернення: 04.05.2026).

37. Jorge M., Goenechea M. An Approach to the Unified Conceptualization, Definition, and Characterization of Social Resilience. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19, № 9. Article 5746. URL: 10.3390/ijerph19095746 (дата звернення: 04.05.2026).

38. Bodas M., Peleg K., Stoler N., Adini B. Understanding Societal Resilience – Cross-Sectional Study in Eight Countries. *Frontiers in Public Health*. 2022. Vol. 10. Article 883281. URL: 10.3389/fpubh.2022.883281 (дата звернення: 04.05.2026).

39. World Social Report 2024. Social Development in Times of Converging Crises: A Call for Global Action. UN DESA, October 2024. URL: https://social.desa.un.org/sites/default/files/publications/2024-10/DESA%20World%20Social%20Report_2024_FINAL_WEB.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

40. Економічні суперечності глобалізації та локалізації: форми руху і розв'язання : колект. монографія / за ред. акад. НАНУ А. А. Гриценка. Київ: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»; ДННУ «Академія фінансового управління», 2024. 588 с. ISBN 978-617-14-0269-0.

41. Annual Meeting of the Global Future Councils – Collective Action to Tackle Global Crises. World Economic Forum, October 17, 2024. URL: <https://www.weforum.org/press/2024/10/annual-meeting-of-the-global-future-councils-collective-action-to-tackle-global-crises/> (дата звернення: 04.05.2026).

42. Jungwirth R., Smith H., Willkomm E. et al. Hybrid Threats: A Comprehensive Resilience Ecosystem. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. URL: 10.2760/867072 (дата звернення: 04.05.2026).

43. Іванов М. Теоретичні засади та практичні завдання оптимізації політичної системи сучасного українського суспільства. *Політичні дослідження*. 2023. № 1. С. 36–47.

44. Чепік-Трегубенко О. С. Теоретико-правова характеристика сучасного суспільного ладу України: поняття, сутність, принципи, система : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2017. 22 с.

45. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (зі змін., внесеними Законом України від 03 верес. 2019 р. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 38. Ст. 160).

46. Fyshchuk I., Evsyukova O. Effective Communication in Digital Transformation of Service State During Change Management Processes in Ukraine. *Viešojo politika ir administravimas*. 2020. T. 19, № 2. P. 172–190.

47. Головаха Є. І. Високий рівень національної стійкості : інтерв'ю. 9 черв. 2022 р. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/chim-vidriznyayutsya-rosiyani-ta-ukrajinci-sociolog-pro-te-shcho-viyavila-viyna-novini-ukrayini-50248594.html> (дата звернення: 04.05.2026).

48. Carlson J. L., Haffenden R. A., Bassett G. W. et al. Resilience: Theory and Application. United States, 2012. URL: 10.2172/1044521 (дата звернення: 04.05.2026).

49. Demographic Resilience Programme for Europe & Central Asia. UNFPA Eastern Europe & Central Asia Regional Office. 2020. URL: <https://eeca.unfpa.org/en/publications/demographic-resilience-programme-europe-central-asia> (дата звернення: 04.05.2026).

50. Милованов Т. [Допис у Facebook]. 2024. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=2917958245040005&id=100004775745586 (дата звернення: 04.05.2026).

51. Лібанова Е., Романюк С. Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах. *Демографія і соціальна економіка*. 2023. № 3 (53). С. 33–53.

52. Лепська Н. Резильєнтність як динамічна характеристика держави в умовах сучасних геополітичних процесів. *Політикус*. 2024. № 2. С. 154–159.

53. Kimhi S., Eshel Y. Individual and Public Resilience and Coping with Long Term Outcomes of War. *Journal of Applied Behavioral Research*. 2009. Vol. 14, № 2. P. 70–89. URL: 10.1111/j.1751-9861.2009.00041.x (дата звернення: 04.05.2026).

54. Friedland N. The "Elusive" Concept of Social Resilience. The Concept of Social Resilience / N. Friedland, A. Arian, A. Kirschnbaum et al. Haifa : Samuel Neaman Institute, 2005. P. 7–10.

55. Canetti D., Waismel-Manor I., Cohen M., Rapaport C. What does national resilience mean in a democracy? Evidence from the United States and Israel. *Armed Forces & Society*. 2014. Vol. 40, № 3. P. 504–520. URL: 10.1177/0095327X13478405 (дата звернення: 04.05.2026).

56. Joseph J. M., Juncos A. E. A Promise Not Fulfilled: The (Non)implementation of the Resilience Turn in EU Peacebuilding. *Contemporary Security Policy*. 2020. Vol. 41, № 2. P. 287–310. URL: 10.1080/13523260.2019.1703082 (дата звернення: 04.05.2026).

57. De Coning C. Implications of Complexity for Peacebuilding Policies and Practices. *Complexity Thinking in Peacebuilding. Practice and Evaluation* / E. Brusset, C. de Coning, B. Hughes (eds.). London : Palgrave, 2016. P. 19–48.

58. Kimhi S., Eshel Y. Measuring national resilience. A new short version of the scale (NR-13). *Journal Community Psychology*. 2018. Vol. 47, № 1. P. 517–528. URL: [10.1002/jcop.22135](https://doi.org/10.1002/jcop.22135) (дата звернення: 04.05.2026).

59. Natorski M. Resilience in EU crisis interventions in Ukraine: A complexity perspective. *Journal of Contemporary European Studies*. 2022. Vol. 31, № 4. P. 1086–1105. URL: [10.1080/14782804.2022.2097205](https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2097205) (дата звернення: 04.05.2026).

60. Cabinet Office. The National Resilience Strategy. Government of the United Kingdom. 2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60ed4b288fa8f50c7ba9b46d/Resilience_Strategy_-_Call_for_Evidence.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

61. Eshel Y., Kimhi S. New Perspective on National Resilience: Components and Demographic Predictors. *Journal of Community Psychology*. 2016. Vol. 44, № 7. P. 833–844. URL: [10.1002/jcop.21811](https://doi.org/10.1002/jcop.21811) (дата звернення: 04.05.2026).

62. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2023 р. № 1025-р. Урядовий кур'єр. 18.11.2023. № 232.

63. Kurnyshova Y. Ukraine at War: Resilience and Normative Agency. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2022. Vol. 17, № 2. P. 80–110. URL: [10.51870/UXXZ5757](https://doi.org/10.51870/UXXZ5757) (дата звернення: 04.05.2026).

64. Brovko O. Local government resilience in the face of Russian aggression: the case of Ukraine. *Territory*. 2024. URL: [http://doi.org/10.1080/21622671.2024.2327369](https://doi.org/10.1080/21622671.2024.2327369) (дата звернення: 04.05.2026).

65. Gil G. Doubletake: Is Ukraine a Failed State? *New Eastern Europe*. 2015. № 3+4 (17). P. 97–103.

66. Ukraine's Resilience Formula: The Essential Components During War and Post-War (6–11 June 2023). Sociological Group "Rating". URL:

https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_nprsc_062023_press.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

67. Greene S., Ribakova E., Rzegocki S. J. (eds.). Resilience, Reconstruction, Recovery: The Path Ahead for Ukraine. Washington : Center for European Policy Analysis ; KSE Institute, 2024. 108 p.

68. Grävingholt J., Faust J., Libman A. Rebuilding Ukraine: What the international community now needs to consider. Policy Brief № 4. German Institute of Development and Sustainability (IDOS), 2023. URL: <https://hdl.handle.net/10419/271157> (дата звернення: 04.05.2026).

69. European Commission. Commission Implementing Decision (EU) 2024/1697 of 12 June 2024 on the establishment of the Ukraine Facility Audit Board. EUR-LEX. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202401697 (дата звернення: 04.05.2026).